

Vers- és jogtörténeti adalék 1647-ből. 1. F. Postma és J. van Sluis *Auditorium Academiae Franekerensis* című repertóriumának (Postma, F. – Sluis, J. van szerk. 1995) két tételében is szerepel Igaz Kálmán: 1. Az „Orationes & Disputationes sub praeside” fejezet 56/1651.4a tételében mint a *Compendiolum Socinianismi confutatum* (Franeker, 1651) című kötet első három disputációjának respondense és 2. A „Miscellanea” fejezet M/1647.2 tételében mint az L. Banckot köszöntő füzet magyar nyelvű versének a szerzője.

2. Az Apáczai Csere János gyulaféhevári beszédében (1653) méltatólag (Apáczai Csere János 1979: 650), a „Magyarok, jámborok, szómat meg halljátok...” kezdetű, kevéssel későbbi paszkvillusban gúnyos hangon (RMKT XVII/9, 348), Szalárdi János *Siralmas magyar krónikájának* (1662–1664) hatodik részében (Szalárdi János 1980: 582) elismeréssel említett Igaz Kálmán életútját Herepei János vázolta egyik – első ízben 1925-ben közreadott – cikkében (HEREPEI János 1966).

3. A *Compendiolum* könyvészeti leírása az RMK III.-hoz készült *Pótlások, kiegészítések, javítások* 2. füzetében (1991) olvasható a 6308. tételszám alatt.

4. Az L. Banckot köszöntő füzet címlapadatait a Provinciale Bibliothek van Friesland (Leeuwarden) Pb 12915 jelzetű példányának fénymásolatáról idézem (vö. RMNy 2166):

Applausvs academici honori & famae. Clarissimi & Consultissimi Viri, D. Lavrentii Banck, Norcopensis Gothi, Philosoph. & J. U. D. cum bonorum omnium voto ad Professionem Juris in Celebri Academia Franequerana, Ad diem XV. Martij, publice introduceretur. A Sincerioribus amicis dicti, dedicati & consecrati. Franekeræ, Excudebat Idzardus Alberti, Typographus in Academia Franequerana, 1647.

5. Úgyszintén fénymásolatról közlöm Igaz Kálmánnak a füzetben szereplő, rímes disztichonokban fogalmazott versét (a közlésben három betű, illetve betűelem egykorú változatát ma használatos betűvel, illetve betűelemmel helyettesítve):

Epigramma vngaricvm

Eorvendezo versek

Io dolog a' tudomány; mert olyat félre tassit S. hany

Mi bölcznek ocmány téstnekis hogyha sovány,

Gyüyt gazdagságot, gyorsit, gyarapul gyökerében,

Bátran beszédem B A N K bizonytsa bátor.

Allyatok itt Ifiak, igazat ha igyekészték itelni,

Halgassátok B A N K T, olt belétek tudománt.

Zengyenek á Musikák (mert B A N K Professor erik) S. ök

Kérjenek Istentül B A N K N A K igaz tudománt.

Igaz Kalmany által irattattak

6. Az üdvözlő vers címzettje, L. Banck (Banco, di Banco) 1647 és 1662 között a jogtudomány tanára volt Franekerben. A tiszteletére írott sorok tehát a 17. századnak nemcsak a vers-, hanem a jogtörténetéhez is szerény adalékuul szolgálnak.

7. A fénymásolatok megküldéséért Ferenc Postmát (Amstelveen) illeti köszönet.

MÓZES HUBA

Irodalom

APÁCZAI CSERE János: *A bölcsesség tanulásáról.* (Fordította Orosz Lajos.) = TARNÓC Márton (Szerk.): *Magyar gondolkodók 17. század.* Bp., Szépirodalmi Könyvkiadó. 1979. 609–655. /Magyar Remekírók/

HEREPEI János: *Kolozsvári Igaz Kálmán*. = HEREPEI János: *Apáczai és kortársai*. Bp.–Szeged, 1966. 344–357. /Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, II./

POSTMA, F. – SLUIS, J. van (Szerk.): *Auditorium Academiae Franekerensis*. Bibliographie der Reden, Disputationen und Gelegenheitsdruckwerke der Universität und des Athenäums in Franeker 1585–1843. Leeuwarden, Fryske Akademy, 1995.

SZALÁRDI János: *Siralmas magyar krónikája*. Bp., Magyar Helikon, 1980. /Bibliotheca Historica/

Pósa-házi János: Summás választétel (RMK I 1047). Egy példányról eddig ismeretlen nyomtatott hitvita. Nyolc évvel ezelőtt tenyérnyi könyvecskét kínált eladásra egyik ügyfelünk, aki fiatal kora ellenére nemcsak a régi nyomtatványok ismeretében, hanem azok pénzzé változtatásában is figyelemre méltó tehetségről tett tanúbizonyságot. Ő tudta, mit ad el, a körülvágott, vízfoltos, vékony nyomtatványért 150 000 forintot kért, ami az akkori antikvár könyvárak ismeretében nagyon sok pénznek számított. Én tudtam, mit veszek meg, ezért a kért összeget minden alku nélkül azonnal kifizettem, és így birtokomba került a magyar hitvita irodalom egyik elvesztettnek hitt darabja, Pósa-házi János *Summás választétele*.

A XVI–XVII. századi régi magyar irodalom egyik számottevő, mennyiségében is jelentős rétege a polemikus teológiai irodalom. Ismeretes, hogy ezekben a munkákban – ma már alig követhetően – összekeverednek a teológiai érvek és a személyes kihívásként értelmezett, egyéni sértődöttséget tükröző részletek. Ezekkel a többségükben irodalmi stílus kategóriákkal megközelíthetetlen, esetenként nyelvileg is nehezen értelmezhető, gyorsan készült, alkalomhoz kötött írásokkal a kiletűket és a nyomtatványok megjelenését elhallgató vagy rejtjelező szerzők egyidejűleg támadtak és védekeztek, cáfoltak és törekedtek mások meggyőzésére. E kiadványok legfontosabb, jól ismert jellemzői a csiszolatlanság, az ingerült hangvétel, a saját teológiai elképzelések előtérbe helyezése, s a mindezen túllátni nem akarás.

Az elmúlt közel másfél évszázadban tudományos munkák sora foglalkozott a hitvitairodalommal, ezen belül egy-egy szerző munkáival vagy egy időszak, például a XVII. század második felének teológiai vitáival.¹ A téma – ennek ellenére – időről időre, még könyvészeti vonatkozásban is, újra és újra kimeríthetetlennek bizonyul. Szabó Károly *Régi Magyar Könyvtára* első kötetének megjelenése (1879) után például Révész Kálmán már 1881-ben panaszkodott a XVII. század közepén zajlott hitviták irodalmának hiányosságairól.² Amikor Samu János 1901-ben a XVII. század második fele vitáit irodalomtörténeti szempontból vizsgálta, megkerülte a könyvészeti problémát, s összefoglalóan a következőket állapította meg: „Ezzel elsoroltuk a XVII. század második felében lefolyt hitviták szereplőit és műveit. A felsorolt műveken kívül van ugyan több vitázó munka is, de ezek csak általánosságban támadtak vagy védekeztek s így inkább theologiai szempontból fontosak.”³ Zoványi Jenő 1925-ben Sámbar Mátyas és Kis István hitvitázó műveivel s az ezekre adott feleletekkel foglalkozott. Az időrendben tárgyalt könyvészeti ismertetések sorozatában a példányról ismert kiadványok tartalmi és egyéb sajátosságai mellett Zoványi számba vette a példányról nem ismert munkákat és azok általa kikövetkeztetett jellegzetességeit is.⁴

¹ HORVÁTH Lajos: *Sámbar Mátyas élete és munkái*. Bp. 1918.; ZOVÁNYI Jenő: *Sámbar Mátyas és Kis Imre hitvitái s az ezekkel egyidejű hitvitázó művek*. = Theologiai Szemle (1.) 1925. 264–271.; SAMU János: *Hitviták a XVII. század második felében*. Irodalomtörténeti tanulmány. Bp. 1901.; RÉVÉSZ Kálmán: *Könyvészeti adalékok a XVII. század második felében folyt hitviták irodalmához*. = Magyar Könyvszemle (6.) 1881. 328–335.

² RÉVÉSZ: *i. m.* (1. jegyzet) 328.

³ SAMU: *i. m.* (1. jegyzet) 49.

⁴ ZOVÁNYI: *i. m.* (1. jegyzet) 264–271.